

الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ

سرشناسه:	سرمشماره، بهداروند، ۱۳۴۲ -
عنوان و نام پدیدآور:	انقلاب اسلامی، مسائل و راهبردها/ محمدمهدی بهداروند.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری:	۳۷۶ ص.: نمودار.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۱۱۰-۱
وضعیت فهرست نویسی:	فیا
یادداشت:	کتابنامه.
موضوع:	ایران -- تاریخ -- انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷ -- تاثیر
موضوع:	فرهنگ اسلامی -- ایران
موضوع:	Culture, Islamic -- Iran
موضوع:	اسلام و دولت
موضوع:	Islam and state
موضوع:	اسلام و غرب
موضوع:	Islam and the Westx
موضوع:	Iran -- History -- Islamic Revolution, 1979 -- Influence
موضوع:	ایران -- تاریخ -- انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷ -- نقد و تفسیر
موضوع:	Iran -- History -- Islamic Revolution, 1979 -- Criticism and interperlation
شناسه افزوده:	جامعة المصطفی ﷺ العالمية.
	مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
شناسه افزوده:	Almustafa International UniversityAlmustafa International
	Translation and Publication center
رده بندی کنگره:	۱۳۹۵ ب۲/ DSR۱۵۶۴
رده بندی دیویی:	۹۵۵/۰۸۳
شماره کتابشناسی ملی:	۴۴۶۳۰۱۵

انقلاب اسلامی، مسائل و راهبردها

محمد مهدی بهداروند

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفی

انقلاب اسلامی، مسائل و راهبردها

مؤلف: محمد مهدی بهداروند

چاپ اول: ۱۳۹۵ ش / ۱۴۳۸ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۱۷۵۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۳۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

- ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸
تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵-۹ دورنگار: داخلی ۱۰۵-۳۷۸۳۹۳۰۹ +۹۸ ۲۵
- ایران، قم، بلوار محمدامین، سه‌راه سالاریه. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶
- ایران، قم، ساختمان ناشران، طبقه سوم، پلاک ۳۰۸. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۴۲۴۰۲

pub.miu.ac.ir

miup@pub.miu.ac.ir

https://telegram.me/pub_almostafa

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی

- مدیر انتشارات: مرتضی محمدعلی نژاد شانی
- مدیر تولید: جعفر قاسمی‌ایبهری
- ناظر فنی: محمدباقر شکری

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها و پدید آمدن دانش‌های نو، نیازهایی را به وجود آورده که پاسخ‌گویی به آن، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت افراد متخصص را ضروری می‌نماید. از این رو کتاب‌های آموزشی نیز باید با توجه به این دگرگونی‌ها تألیف شود.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

از طرفی بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی را در پی دارد.

در این بستر، حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند.

«جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

«مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ» با قدردانی و سپاس از فاضل ارجمند جناب آقای حجت‌الاسلام دکتر محمدمهدی بهداروند مؤلف کتاب انقلاب اسلامی، مسائل و راهبردها (مجموعه مقالات پیرامون انقلاب اسلامی) و تمام عزیزانی که در تولید این اثر همیاری و همفکری داشته‌اند، آن را به جویندگان فرهنگ و اندیشه ناب اسلامی تقدیم می‌کند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ

مقدمه پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

﴿ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ﴾

قرآن، به قلم و آنچه از آن تراوش نماید، سوگند یاد کرده و علم را به ذات خود شرافتمند و فخیم دانسته و از باب تا محراب، کائنات را سراسر، میدان حضور علم و عالم و معلوم خوانده است. از این رو حقیقت‌مداری اصیل‌ترین و زیباترین راز هستی و حقیقت‌طلبی، ماندگارترین و برترین گرایش آدمی است. داستان پر رمز و راز حقیقت‌جویی بشر، سرشار از تکاپوی مجاهدان و عالمانی است که در مصاف بین حق و باطل، سربلندی و شرافت ذاتی حق را نمایان ساخته‌اند.

علم برخاسته از سیرت پاک و عقل سلیم، در پرتو انوار آسمانی وحی، هم کمال انسانی، عظمت روحی و تعالی معنوی به انسان بخشیده، فکر، اندیشه و خیال او را به پرواز درمی‌آورد و هم سعادت جامعه را تأمین کرده و سطح آن را به جامعه‌ای نمونه و پیشرو ارتقا می‌بخشد.

انقلاب سراسر نور اسلامی ایران اعتلای کلمه الله و برپایی تمدن جهانی اسلام را فراروی بشر قرار داده و فروپاشی و افول تمدن‌های پوشالی مادی را

نوید داده است و با اندیشه فقهاتی در اداره حکومت و نظریه مترقی «ولایت فقیه»، طرازی از مسئولیت‌ها و مأموریت‌های حوزه‌های علمیه و روحانیت را عرضه کرد که امید و نشاط را برای تمام آزادی‌خواهان و حق‌طلبان سراسر جهان به ارمغان آورده است. در این راستا، رهبر فرزانه انقلاب (مدظله)، بر حرکت فراگیر و بسیج همه توانمندی‌ها و اراده‌ها جهت تحقق جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم و تحول در علوم انسانی و نیز یافتن راه‌های میان‌بر و دانش‌افزا تأکید ورزیده‌اند.

جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية، نمادی درخشان از این رسالت جهانی و همت بین‌المللی انقلاب اسلامی است که بار مسئولیت تربیت مجتهدان، عالمان، محققان، متخصصان، مدرسان، مبلغان، مترجمان، مربیان و مدیران پارسا، متعهد و زمان‌شناس را بر دوش داشته و با تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی و قرآنی و گسترش مبانی و معارف اسلامی، به نشر و ترویج اسلام ناب محمدی ﷺ و معارف بلند و تابناک مکتب اهل بیت ﷺ همت می‌گمارد.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفیٰ ﷺ نیز که مهم‌ترین و گسترده‌ترین مجموعه پژوهشی المصطفیٰ ﷺ است، بومی‌سازی و بازتولید اندیشه دینی معاصر متناسب با نیازها و اقتضائات عرصه بین‌الملل، تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی، گشودن افق‌های نوین فکری و معرفتی در دنیای معاصر، پاسخ‌گویی به مسائل و شبهات فکری و معرفتی مخاطبان و تأمین و تدوین متون و منابع درسی و کمک‌درسی، به‌ویژه با رویکرد اسلامی‌سازی علوم و پشتیبانی علمی از فعالیت‌های سازمانی المصطفیٰ ﷺ را از جمله مأموریت‌ها و رسالت‌های خود می‌داند.

اثر علمی پیش روی نیز که به همت مؤلف محترم جناب آقای حجت‌الاسلام

دکتر محمدمهدی بهداروند، برای دوره کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی به عنوان متن آموزشی تهیه و تدوین شده است، در چارچوب اهداف جامعه المصطفی ﷺ، مبتنی بر نیازهای بین‌المللی صورت پذیرفته و در اختیار خوانندگان محترم قرار گرفته است.

در پایان ضمن ارج نهادن به تلاش‌های خالصانه مؤلف محترم، از دست‌اندرکاران محترم آماده‌سازی و انتشار این اثر ارزشمند، به‌ویژه همکاران محترم انتشارات المصطفی ﷺ و همه عزیزانی که در تدوین و نشر آن نقش داشته‌اند، قدردانی و سپاس به عمل می‌آید.

با احترام

دفتر تدوین متون درسی

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

فهرست

مقدمه.....	۱۹
مبنا.....	۲۵
ساختار.....	۲۸
نتایج.....	۳۱
نتیجه گیری.....	۳۱

بخش اول: مبانی

فصل اول: انقلاب اسلامی، تجدید حیات مذهب.....	۳۵
تقابل ذاتی انقلاب اسلامی با جریان سیاسی و فکری روشنفکری منحرف.....	۳۸
آزادی انسان از انسان و طبیعت، ثمره مبارک انقلاب اسلامی.....	۴۱
«انقلاب فرهنگی»، تداوم بخش «انقلاب سیاسی» سال ۵۷.....	۴۲
ضرورت ارائه ساختار اجتماعی مبتنی بر وحی، به منظور رهایی از موضع انفعالی.....	۴۸
ضرورت ارائه راهبردهای جدید عملی توسط محققان و بررسی رفع معضلات عینی جامعه.....	۴۹
فصل دوم: تئوری تحلیل انقلاب اسلامی.....	۵۱
انقلاب اسلامی، مانع بزرگی در روند دین زدایی و مادی کردن عالم.....	۵۱
اسلام، مدعی اداره جمیع شئون بشر.....	۵۲
ضرورت ارائه الگوهای اسلامی برای حفظ و بقای انقلاب اسلامی.....	۵۴
ضرورت وحدت حوزه و دانشگاه برای تحقق الگو و مدل اسلامی.....	۵۵

۵۶	ضرورت ارائه مدل برای «وحدت حوزه و دانشگاه»
۵۷	ضرورت و اهمیت موضوع
۵۷	۱. اثرگذاری آن در نظام سیاسی و فرهنگی اقتصادی جامعه
۵۸	۲. انقلاب و موقعیت نوین جامعه
۵۹	تعریف انقلاب اسلامی
۶۰	۱. دیدگاه فوکویاما
۶۰	۲. دیدگاه هانتینگتون
۶۱	دستاوردهای انقلاب اسلامی
۶۲	۱. تغییر موازنه سیاسی جهان به نفع دین
۶۳	۲. تحلیل شکست مارکسیزم
۶۴	۳. گرایش به مذهب در سطح بین الملل
۶۵	۴. ارتقا وجدان بشریت
۶۶	مراحل انقلاب اسلامی
۶۶	۱. مرحله سیاسی
۶۸	۲. مرحله فرهنگی (انقلاب فرهنگی)
۷۲	۳. انقلاب اقتصادی
۷۵	ضرورت‌های بنیادین انقلاب اسلامی
۷۵	۱. تولید ادبیات جدید اداره
۷۷	۲. تولید و تدوین فلسفه سیاسی
۷۸	پی‌نوشت‌ها
۷۹	فصل سوم: تحلیل و شناخت انقلاب اسلامی
۷۹	ضرورت و اهمیت بحث
۸۱	نهضت و انقلاب در لغت و اصطلاح
۸۱	۱. تفاوت لغوی
۸۲	۲. تفاوت اصطلاحی
۸۳	تعریف انقلاب
۸۵	تعریف دین و اسلام

تعریف انقلاب اسلامی.....	۸۵
۱. وابستگی سیاسی تمام‌عیار رژیم پهلوی.....	۸۷
۲. وابستگی فرهنگی.....	۸۹
۳. وابستگی اقتصادی.....	۹۱
تئوری تحلیل انقلاب اسلامی.....	۹۲
۱. در جریان داشتن انقلاب اسلامی.....	۹۳
۲. انقلاب اسلامی نمونه‌ای منحصربه‌فرد.....	۹۳
۳. ناکارایی تئوری‌های تحلیلی موجود.....	۹۴
ضرورت دستیابی به تئوری تحلیل جدید.....	۹۵
۱. ترکیب دو روش تحلیل منطقی و تاریخی.....	۹۶
۲. در مسیر تحلیل «فلسفه انقلاب اسلامی».....	۹۶
بررسی ابعاد و ویژگی‌های نهضت و انقلاب.....	۹۸
۱. تناسب استعمال واژه با تحقق اجتماعی.....	۹۸
۲. ضرورت و اهمیت نگرش سیستمی.....	۹۹
نقش اهداف و آرمان‌ها.....	۱۰۱
نقش اجزاء و ابزارها.....	۱۰۲
کیفیت روابط انسانی.....	۱۰۴
تأثیر مبانی و اصول.....	۱۰۷
نتیجه‌گیری.....	۱۱۰
اهداف انقلاب اسلامی.....	۱۱۱
۱. اهداف سیاسی.....	۱۱۴
الف) مبارزه دایم با ظلم استبداد جهانی و قطع سلطه آن.....	۱۱۴
ب) صدور انقلاب و انتقال ارزش‌های آن به کشورهای اسلامی و جهان.....	۱۱۵
ج) بیداری ملت‌ها.....	۱۱۶
د) قطع ریشه‌های فساد.....	۱۱۷
ه) پذیرفتن سیادت کفر و شرک جهانی.....	۱۱۷
و) رعایت و حفظ همیشگی سیاست بین‌المللی اسلام.....	۱۱۸
ز) نهراسیدن از دشمن.....	۱۱۹
ح) حمایت از محرومان و مستضعفان.....	۱۲۰

۲. اهداف فرهنگی ۱۲۰
- الف) تضمین استقلال جامعه ۱۲۰
- ب) معرفی صحیح احکام اسلام ۱۲۰
- ج) مبارزه تا نفی کامل فرهنگ کفر ۱۲۱
- یکم: جهان، تشنه فرهنگ اسلام ۱۲۲
- دوم: انتقال تجربه انقلاب اسلامی به جهان ۱۲۲
- سوم: قدرت برتر اسلام ۱۲۳
- چهارم: احیای هویت مسلمین و محرومین جهان ۱۲۳
- پنجم: سازش‌ناپذیری با ظالمان ۱۲۴
- ششم: مقابله با تهاجم فرهنگی ۱۲۵
- هفتم: قطع وابستگی فرهنگی ۱۲۶
- هشتم: تحول فرهنگی ۱۲۷
- نهم: دفاع همه‌جانبه از ارزش‌های دینی ۱۲۷
- دهم: خودباوری در سایه فرهنگ ۱۲۸
۳. اهداف اقتصادی ۱۲۸
- الف) تحقق قسط و عدالت اجتماعی ۱۲۸
- ب) تأمین امنیت مالی و اقتصادی جامعه ۱۲۹
- ج) نفی وابستگی و خودباختگی ۱۳۰
- د) خودباوری و پشتکار ۱۳۱
- ه) استقبال از تحریم اقتصادی و انزوا ۱۳۱
- و) تلاش برای دستیابی به دانش فنی و فناوری ۱۳۲
- ز) فرهنگ مادی مدل، ابزار اقامه دنیاپرستی ۱۳۳
- ح) حاکمیت نظام مدرن «ارباب و رعیت» در مدل مادی ۱۳۴
- ط) «حرص و حسد اجتماعی»، معلول دیگر مدل مادی ۱۳۵
- ی) کلامی در خصوص «سازندگی» پس از جنگ ۱۳۷
- آفات دیگر انقلاب ۱۳۹
- راهکارهای عملی ۱۳۹
۱. تکلیف اجتماعی «حوزه‌ها» ۱۳۹
۲. ضرورت رفع «انفعال» و «تنسک» سوء از ساحت حوزه ۱۴۰
۳. ضرورت تأسیس «اصول، حکمت و مدل اجرایی حکومتی» توسط حوزه‌ها ۱۴۱

۴. ضرورت سریان «انگیزه مذهبی» در تمام شئون مدیریت جامعه.....	۱۴۲
پی نوشت ها.....	۱۴۴
فصل چهارم: نگاهی نو به انقلاب اسلامی	۱۴۷
ظرفیت انقلاب اسلامی، ظرفیت یک حرکت با رویکرد جهانی و تمدنی.....	۱۴۷
«مبارزه همه جانبه»، دکرترین گفتمان تمدنی اسلام.....	۱۴۹
تصاحب پایه های قدرت جهانی، آرمان تمدنی اسلام و کفر.....	۱۵۰
«گفت و گو از موضع قدرت»، یک راهبرد و نه یک دکرترین.....	۱۵۰
پذیرش قطعنامه ۵۹۸ یک تاکتیک، هنگام نابرابری شرایط با آرمان ها.....	۱۵۲
پذیرش ساختارهای جهانی، عامل فراموشی مدنیت جدید اسلامی.....	۱۵۴
ضرورت آمایش زیرساخت های ملی برای ارتقا ظرفیت مبارزه.....	۱۵۶
ایجاد تناسبات آرمان ها، برنامه کوتاه مدت نظام اسلامی.....	۱۵۸
پی نوشت ها.....	۱۶۰

بخش دوم: ساختارها

فصل اول: انقلاب اسلامی؛ آفت ها و راهکارها	۱۶۵
مفهوم شناسی واژه انقلاب.....	۱۶۶
آفات انقلاب.....	۱۶۷
۱. پذیرش «منکر» در تمام شئون.....	۱۶۷
۲. فرهنگ مادی مدل، ابزار اقامه دنیا پرستی.....	۱۶۸
۳. حاکمیت نظام مدرن «ارباب و رعیت»، در مدل مدی.....	۱۶۹
۴. «حرص و حسد اجتماعی»، معلول دیگر مدل مادی.....	۱۷۰
۵. کلامی در خصوص «سازندگی» پس از جنگ.....	۱۷۲
آفات دیگر انقلاب.....	۱۷۴
راهکارهای عملی.....	۱۷۴
۱. تکلیف اجتماعی «حوزه ها».....	۱۷۴
الف) ضرورت رفع «انفعال» و «تنسک» سوء از ساحت حوزه.....	۱۷۵
ب) ضرورت تأسیس «اصول، حکمت و مدل اجرایی حکومتی» توسط حوزه ها.....	۱۷۶
۲. ضرورت سریان «انگیزه مذهبی» در تمام شئون مدیریت جامعه.....	۱۷۷
پی نوشت ها.....	۱۷۹

فصل دوم: آسیب‌ها و مقدورات انقلاب اسلامی.....	۱۸۱
بیان سه دیدگاه در تحلیل ظرفیت انقلاب اسلامی ایران.....	۱۸۱
ظهور انقلاب اسلامی، آغاز افول تمدن مادی.....	۱۸۲
انقلاب اسلامی، احیاگر معنویت اجتماعی در دوران معاصر.....	۱۸۳
ظرفیت تمدنی انقلاب اسلامی و ضرورت اصلاح نگرش کلان.....	۱۸۵
۱. نبود شناخت صحیح از ظرفیت انقلاب.....	۱۸۵
۲. نبود شناخت از نقاط تعارض و چالش‌ها.....	۱۸۶
۳. مهیا نکردن ابزارهای توسعه انقلاب در مقیاس تمدن.....	۱۸۶
لزوم تأسیس نظام عقلانیت اجتماعی (فرهنگ جریان پرستش) در سه لایه.....	۱۸۷
«مفاهیم بنیادین»، هسته مرکزی لایه‌های نظام عقلانیت اجتماعی.....	۱۸۸
غفلت از رویکرد توحیدی در تحلیل آسیب‌ها، زمینه‌ساز انحراف از جایگاه تمدن انقلاب.....	۱۸۹
خلاً تئوریک، عامل فرو رفتن در تحلیل‌های زیانبار.....	۱۹۱
تضاد فرایند و برآیند در دو نظام عقلانیت مادی و الهی.....	۱۹۱
فرهنگ عمومی جهان، برآیند تعامل دو فرهنگ بنیادین و تخصصی.....	۱۹۲
نظام دانش توحیدی، برآیند تأسیس و تعامل دو نظام گرایش و بینش الهی.....	۱۹۴
وظایف و مقدورات انقلاب اسلامی در درگیری همه‌جانبه با نظام مادی.....	۱۹۴
۱. امکان سامان‌دهی و توسعه انگیزش اجتماعی در سطح جهانی.....	۱۹۴
۲. استفاده از ضعف ساختار مادی، در ایجاد چالش بین ایمان اجتماعی و ارتکازات مادی	
مسلمانان.....	۱۹۶
۳. بهره‌وری از مقدورات تکوینی و تمایلات ذاتی و طبیعی انسان‌ها.....	۱۹۸
مأموریت انقلاب، در ایجاد جنبش معنوی و عدالتخواهی در جوامع مادی.....	۲۰۰
تأسیس نظام عقلانیت توحیدی، مقدمه نابودی تمدن مادی.....	۲۰۱
ضرورت استفاده از مقدورات نظام دیپلماسی و تبلیغی در ایجاد چالش در اردوگاه کفر.....	۲۰۳
پی‌نوشت‌ها.....	۲۰۶
فصل سوم: انقلاب اسلامی و برنامه‌ریزی.....	۲۰۷
پیشینه برنامه‌ریزی مادی.....	۲۱۱
کیفیت تحقق مدیریت الهی بر عالم.....	۲۱۲
۱. نظریه جدایی دین از سیاست.....	۲۱۲

۲۱۲	۲. هماهنگی دین و سیاست.....
۲۱۲	۳. عینیت و مدیریت باید آئینه تمام‌نمای دین باشد.....
۲۱۳	تحلیل نظریه جدایی دین از سیاست.....
۲۱۴	مراحل برنامه‌ریزی.....

بخش سوم: نتایج

۲۱۷	فصل اول: مبنای انقلاب اسلامی در اندیشه هانتینگتون.....
۲۱۷	واکاوی جایگاه انقلاب اسلامی ایران.....
۲۱۹	تفاوت انقلاب اسلامی با دیگر انقلاب‌ها.....
۲۲۵	تبیین مفهوم‌شناسی انقلاب.....
۲۳۱	بازتاب و دستاوردهای انقلاب اسلامی.....
۲۴۱	جمع‌بندی و ارزیابی.....
۲۴۵	طرح مهار قدرت انقلاب اسلامی.....
۲۵۰	بررسی و ارزیابی نظریه.....
۲۵۱	۱. رویکرد عینی و سیاسی.....
۲۵۷	۲. رویکرد علمی و نظری.....
۲۶۲	راهبردهای اصلی.....
۲۶۶	پی‌نوشت‌ها.....
۲۷۱	فصل دوم: تأملی در نظریه پایان تاریخ.....
۲۷۵	جهانی شدن انقلاب اسلامی (تغییر موازنه به نفع دین).....
۲۷۵	دلایل مهم تحولات در عرصه بین‌المللی.....
۲۸۰	۱. دیدگاه فوکویاما.....
۲۸۶	۲. دیدگاه ساموئل هانتینگتون.....
۲۸۸	زمینه‌های تکوین نظریه برخورد تمدن‌ها.....
۲۹۲	۱. رئوس و نکات نظریه.....
۲۹۴	۲. نقطه اختلاف دو نظریه.....
۲۹۶	۳. نقطه اشتراک دو نظریه.....
۳۰۰	کدام اسلام و کدام غرب؟.....

عوامل نمایش قدرت اسلام به عنوان رقیب تمدن غرب.....	۳۰۱
بررسی و ارزیابی نظریه‌ها.....	۳۰۷
۱. نقد و ارزیابی نظریه فوکویاما.....	۳۰۷
۲. نقد و ارزیابی نظریه هانتینگتون.....	۳۱۵
جمع‌بندی و نظریه مختار.....	۳۲۳
جریان سوسیالیزم و لیبرال دموکراسی.....	۳۳۰
پرسش در تمام عرصه‌های اجتماعی.....	۳۳۱
پی‌نوشت‌ها.....	۳۳۶
فصل سوم: ترسیمی از ضرورت ایجاد انقلاب فرهنگی.....	۳۳۹
شاخصه‌های وابستگی فرهنگی.....	۳۳۹
آثار و لوازم نظام آموزشی.....	۳۴۰
۱. تحقیر.....	۳۴۰
۲. تحجیب و دل‌باختگی.....	۳۴۱
۳. انحلال.....	۳۴۱
فصل چهارم: ابعاد مشارکت سیاسی - اجتماعی زنان، پیش و پس از انقلاب اسلامی.....	۳۴۷
تعریف مشارکت سیاسی اجتماعی.....	۳۵۲
جایگاه زن در قبل از انقلاب اسلامی.....	۳۵۶
جایگاه زن پس از انقلاب اسلامی.....	۳۶۱
آسیب‌شناسی مشارکت سیاسی اجتماعی زنان.....	۳۶۹
پی‌نوشت‌ها.....	۳۷۱